

הקדמת הרב לשיר השירים – דרך הוראתה

א. פתיחה

בהסתכלות שטחית ופשוטה, הקדמת הרב לשה"ש הינה פירוש רגיל לאמרה בתלמוד, להערכתו של ר"ע לשה"ש הנמצאת במסכת ידים. אולם בראייה מעמיקה ובהתבוננות מקיפה נוכחים לדעת, שהקדמה זו הינה פנינה ספרותית נפלאה. עושר הנושאים הנידונים בה, מקורות רבים הלוטים בתוכה, ראייה מחשבתית חודרת ומעמיקה המאפיינת את תוכנה – כל אלה עושים אותה למסה הגותית נפלאה וליצירה ספרותית הראויה להילמד לדוגמא (ראה "מעיונות הי", עמ' 144, "הערות מיתודיות" להקדמה זו מאת פרופ' נחמה ליבוביץ).

בלמודה ובהוראתה של הקדמה זו יש לתת את הדעת על שלושה עניינים יסודיים, הנחוצים להבנתה:

- 1. נושאים רעיוניים הנדונים במהלכה** – בשטף המחשבה השופעת של הרב זצ"ל נשזרים נושאים חשובים מעולמה של היהדות. בכל מספר שורות נרקם נושא חדש, ומצירוף כולם נשזרת מחרוזת פלאים יפהפייה. הבנת הקדמה זו לאשורה פירושה הכרת נושאי יסוד בעולם היהדות הנרקמים במהלכה והבנתם ע"פ רוחה המקורי.
  - 2. מקורות הלוטים בתוכה** – בהקדמה זו – כמו בכל כתבי הרב זצ"ל, כפי שידוע לבאי בסודם – משובצים מקורות מכל אוצר עולם היהדות: מקראיים, תלמודיים, קבליים ועוד ועוד. חשיפת המקורות הללו לעיני הלומד והסברת אופן השתלבותם בארג המחשבתי הנפלא הזה מקנות הבנה עמוקה ומהותית בדברי הרב זצ"ל.
  - 3. פרשנות מילולית ורעיונית של הטקסט** – עם הכרת הנושאים הנדונים וחשיפת המקורות המשובצים בהקדמה זו, יש להבין את דרך ההגות של הרב ואת אופן הבעתה ויציקתה באמצעות הלשון.
- להלן נציג את ההקדמה של הרב כלשונוה, ולצדה מובלטים שלושת התחומים הללו, כל אחד בנפרד, כדי להאיר עיני הלומד.
- כדי להבין את העושר המחשבתי הגלום בהקדמה, שהיא קטנת הכמות ורבת האיכות, חובה להקדים את דברי המבוא שלהלן.

ב. מבוא כללי להקדמת הרב

הרבה נקודות מחשבתיות יש להאיר כדי לעמוד על העושר המחשבתי הגלום בהקדמה זו. אולם בשל חובת הקיצור נעמוד על הנקודות העיקריות האלה:

1. הרקע המחשבתי להערכתו של רבי עקיבא על שה"ש

הרקע המחשבתי להצהרתו של רי"ע על שה"ש כקודש קודשים הוא הדיון הכללי בדבר חיבתם וקדושתם של כתבי הקודש. דברי רי"ע מופיעים במשנה במסכת ידים (פ"ג מ"ה) בקבוצת משניות העוסקות בקדושתם של כתבי הקודש (עי"ש). בכל תקופה ותקופה חוזר ונשנה הניסיון להנמיך את ערכם של כתבי הקודש ולדמותם לספרות אנושית רגילה.

שם פ"ד מ"ו:

אומרים צדוקים: קובלים אנו עליכם פרושים, שאתם אומרים: כתבי הקודש מטמאים את הידים [=עדות לקדושתן. עיי"ש פרשנים], ספרי הומירוס אינם מטמאים את הידים... אמר להם ריב"ז: לפי חיבתן – טומאתן... ואם ביחס לכלל כתבי הקודש היה ויכוח מתמיד, על שה"ש עאכ"כ, שמאז ומתמיד היה לשדה התמודדויות והערכות שונות כדלהלן. הצהרתו של רי"ע באותן משניות מכריזה בצורה חד משמעית על קדושתו של שה"ש, להוציא מלבם של חולקים. א"ר עקיבא: חס ושלום! לא נחלק אדם מישראל על שיר השירים, שלא יטמא את הידים, שאין העולם כולו כדאי כיום שנתן בו שה"ש וכו'.

(שם פ"ג מ"ה)

2. שה"ש – הערכות שונות

בשל האופי המיוחד של שה"ש: שירה של אהבה, היותו נעדר נושאים קלאסיים שבתנ"ך, היעדר שם שמים בו וכיו"ב – שימש שדה להתמודדויות והערכות שונות בין פרשנים וחוקרים בכל הדורות.

יש הרואים בו שיר של אהבה טבעית גרידא, ומערטלים אותו מכל תוכן של קדושה; יש שצידדו בהוצאתו מכלל כתבי הקודש ובגניזתו; ויש הרואים בו שלימות כל העולמות וסגולה לחסידות וליראת שמים טהורה. להלן נציג מובאות אחדות להערכות הללו:

שה"ש ותפיסתו בספרות החילונית

בספרות החילונית שיר השירים נתפס כשיר אהבה טבעית לחלוטין, מרוקן מכל תוכן של קדושה. "בדורות האחרונים נוטים יותר להפקיע את התנ"ך כולו מחזקתו הדתית" ("שבעת עמודי התנ"ך" לאברהם קריב, עמ' 149). מגמה זו הולכת ומתעמקת מיום ליום. ואם ביחס לתנ"ך כולו הפקעתו מחזקתו הדתית הינה מלאכה לא קלה, הרי "שה"ש לפחות נעשה אי של רווחה, אי שכולו טבע, חושים, אהבה, ואלוקים אין בו. בשה"ש כפשוטו, רואה עצמו בן דורנו כבתוך שלו" (שם).

אחד הסופרים מן האסכולה החילונית טען בהרצאה בפני קהל רב: "חכמים הכריזו על שה"ש, שהוא מטמא את הידיים, בשל העובדה שכולו שיר רומאנטי, עפרא לפומיה. ואחר כותב בחוצפה ובעניות הדעת: "דורות עגומים, נטולי טבע ונטולי חזון, שלא יכלו שאת חריפות בשמה [ש' שמאלית] של דמות חמד זאת, עמדו ופרשו עליה סדין של אליגוריה" (ראה "שבעת עמודי התנ"ך", עמ' 150, וביקורתו החריפה של קריב על קביעה זו).

דיון בחז"ל בדבר מקומו של שה"ש בחז"ל

במבט ראשון, נתעוררה שאלה רצינית בדבר מקומו של שה"ש בתנ"ך גם בקרב חכמי ישראל מהטעמים הנ"ל.

במשנה (במס' ידים שם) יש מחכמי ישראל, שסברו בהו"א, ששה"ש אינו מטמא את הידיים, ואינו מכלל כתבי הקודש (עיי"ש פ"ג מ"ה). באדר"י פ"ג מובא, שבתחילה חשבו לגנוז אותו, ואינו מכתבי הקודש (עיי"ש). ואולם בשני המקורות הנ"ל נתקבלה באין עוררין ההכרעה המוחלטת בדבר קדושתו של שה"ש.

שה"ש ותפיסתו ביהדות הצרופה

בעוד שבשני המקורות הדתיים הנ"ל נתעוררה בהו"א שאלה בדבר קדושתו של שה"ש, הרי מכל אוצר רוחה של היהדות נשמעת ההצהרה המוחלטת בדבר קדושתו וסגולתו הרוחנית של שה"ש, שאינה משאירה מקום לספקות.

שם במס' ידים אומר ר"ע: ח"ו! מעולם לא נחלק אדם מישראל על שה"ש, שהוא קודש קודשים; בברכות נו ע"ב אמרו: "הרואה שה"ש בחלום יצפה לחסידות"; בשבועות לה ע"ב נאמר: "כל שלמה האמור בשה"ש קודש". הרי לנו שם השם הרמוז בו. הזוהר בכמה מקומות רואה בשה"ש שלימות כל העולמות. ורש"י, הפרשן היהודי הקלאסי, אומר על שה"ש, בהשראתם של מדרשי חז"ל, שכולו יראת שמים טהורה וקבלת עול מלכות שמים (ראה פתיחתו לשה"ש).

הצהרתו של ר"ע על קדושת שה"ש ופרשנות הרב לכך, באו להביע את עוצמתה של ההכרעה בדבר קדושתו של שה"ש בניגוד לתפישות אחרות שמחוץ לעולם היהדות.

3. לדמותו של ר"ע בעל המימרא

כדי להבין את גדלות ההצהרה של ר"ע על שה"ש, את עוצמתה ואת אמתה, חובה להתבונן, ולו בקווים בודדים בלבד, בדמותו הענקית של ר"ע.

ר"מ שפירא מלובלין זצ"ל מדגיש בביטוי החוזר ונשנה במסכת אבות, "הוא היה אומר", וכן בביטוי הפותח את פ"ו באבות, "ברוך שבוחר בהם ובמשנתם", שיש זהות בין האמרה ובין האיש האומר אותה, בבחינת "נאה דורש – ונאה מקיים" (עיי' הקדמה לפי פרקי אבות מאת הרב הירש, הוצאת נצח).

כיו"ב יש זיקה וזהות בין אישיותו של ר"ע לבין הצהרתו על שה"ש, שיר האהבה, כקודש קודשים.

כשאנחנו מתבוננים ביעף באמרותיו של ר"ע ובהנהגות חייו, מתברר לנו שסיסמת חייו של ענק עולם זה הייתה האהבה, אהבה לכול: אהבה ליצורי עולם, אהבה לכל אדם באשר הוא, אהבה לכנסת ישראל, ומעל לכול אהבה עזה לצור העולמים.

הלא כך הן אמרותיו הטהורות של ר"ע:

★ ואהבת לרעך כמוך – זה כלל גדול בתורה (ירושלמי נדרים פ"ט ה"ד).

★ חביב אדם שנברא בצלם (אבות).

★ חביבין ישראל, שנקראו בנין למקום (שם).

ובאשר להנהגותיו בקודש, דייה אותה מסירות נפש עילאית, אשר אין ערוך לה. וכשהיו סורקים את בשרו במסרקות של ברזל, אמר: כל ימי הייתי מצטער, מתי יבוא פסוק זה לידי ואקיימנו, ואהבת את ה' אלוך בכל לבבך ובכל נפשך – אפי' נוטל את נפשך. וכך יצאה נשמתו בקדושה ובטהרה.

יבואו חדלי אישים, ערלי לב, ויסבירו הצהרתו של רייע על שהי"ש כקודש קודשים, כמביעה ביטוי לאהבה הטבעית של רייע לבת כלבא שבוע. אולם תבואנה ענקיותו וקדושתו של רייע, כפי שהן משתקפות מכל מהלך חייו ומתורתו, ויטפחו על פניהם, ויראו להם בעליל, שאכן אין אדם מדבר אלא מתוך הרהורי לבו הוא. הגנה נפלאה על קדושת שהי"ש ועל מקור החלטתו של רייע מפני המלעיגים מצויה בין שורותיה המופלאות של הקדמת הרב באמנות עילאית, כפי שנראה להלן.

4. הורתה ולידתה של הקדמת הרב לשה"ש

מופלאה היא גם דרך הורתה ולידתה של הקדמת הרב לשה"ש, אופן הופעתה לעולם. "היא לא נכתבה על גבי שולחן יוצרים, ולא בחדר עבודה אפלולי הרכוס מאור קרני השמש. היא נרקמה בעת טיול, נתגבשה תוך שיחה, שהתנהלה בין הרב ותלמידו בחיק הטבע, אודות הגישה הנכונה להבנת שהי"ש כיצירת קודש קודשים... ראוי הוא שהי"ש, 'המשובח שבשירים, המעולה שבשירים, המסולסל שבשירים' (שהשי"ר פ"א), שהגישה אליו לא תהיה בדרך שגרתית, כשקירות אבן סוגרים על פני האופק המלא המתגלה במרחבים, וקורות גג חוצצים בעד כפת הרקיע וחללו של עולם" (הרב עוזי קלכהיים, "אדרת האמונה", עמ' 49). על סיפור הופעתה של הקדמה זו ראה בקצרה ב"מועדי הראייה" לרב משה צבי נריה שליטי"א, עמ' שלג-שלד.

זאת ועוד: יש קווי דמיון נפלאים בין נשמת מרן הרב זצ"ל, שכולו שלהבת אהבה לכול, לבין נשמת רייע, שסיסמת חייו, כאמור, הייתה האהבה. גם ההכרזה של רייע על שהי"ש כקודש קודשים וגם הפרשנות הנפלאה לאותה הכרזה עי"י הרב זצ"ל מעידות על עצמן, שאכן יצאו מלבות קדושים, מנשמות טהורות, משלהבת אלוקית רבת עוצמה. להלן אחת הפסקאות בדברי הרב, המלמדת על שלהבת האהבה האצורה בתוך נשמתו לכול, מקום אחד בכתבי הרב מני רבים:

שמעו אלי עמי, מתוך נשמתו אני מדבר עמכם, מתוך נשמת נשמת, מתוך קשר החיים שאני קשור בכולכם, ואתם כולכם קשורים בי, מתוך אותה ההרגשה שאני חש אותה עמוק יותר מכל הרגשות החיים שלי, שאתם רק אתם, רק כולכם, כולכם, כל נשמותיכם, כל דורותיכם, רק אתם הנכם תוכן חי, בכם, בכם, בחטיבה הכוללת את כולכם יש לחי אותו התוכן, שהוא קרוי חיים, מבלעדיכם אין לי כלום, כל התקוות, כל השאיפות, כל הערך של שיווי החיים, הכל אני מוצא בקרבי רק עמכם, ואני זקוק להתקשר עם נשמותיכם כולכם.

אני מוכרח לאהבה אתכם אהבה אין קץ, אי אפשר לי להרגיש שום הרגשה אחרת, כל האהבות הקטנות עם הגדולות שבכל תהלוכות חי, הכל אצורות הן באהבתכם, באהבת כללותכם, הכלל שכל הפרטים שלכם בו הווים וחיים. כל אחד מכם, כל נשמה בודדת, שמכלל כולכם, הוא ניצוץ גדול וחשוב מאבוקת אור עולמים, המאירה לי את אור החיים. אתם נותנים לי תוכן לחיים, לעבודה, לתורה, לתפילה, לשירה, לתקווה. דרך הצינור של הויתכם אני חש את הכל. על כנפי הרוח של חבתכם אני מתנשא לאהבת האלקים, והיא מתחייבת לי, מתבררת אצלי, משתלהבת בלבבי, מתצחצחת ברעיוני.

(אורות הראייה, עמ' סו)

5. הארות ופרשנות להקדמה

- להלן נציג לעיני הלומד את הקדמת הרב, ולצדה שלושת התחומים הנדרשים להבנתה:
- ★ נושאים הכלולים בה – הלא הן הכותרות לפסקאות השונות שבהקדמה, והן מסומנות בכוכבית*.
  - ★ מקורות הלוטים בה – הפניה למקורות לצורך עיון והרחבה, והם מסומנים באותיות א"ב.
  - ★ פרשנות מילולית ועניינית – לדברי ההקדמה ולמקורות המשובצים בתוכה – והיא מסומנת במספרים.

הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל / שיר השירים

נושאים הנדונים בהקדמה

- ★ הבסיס להקדמת הרב לשה"ש – הצהרתו של ר"ע על קדושת שה"ש
- ★ אמר רבי עקיבא: חס ושלום, לא נחלקי אדם מישראל על שיר השירים שלא יטמא את הידים, שאין כל העולם כלו כדאי כיום שנתן בו שיר השירים, שכל הכתובים קודש ושיר השירים קודש-קדשים כו'.

(מסכת ידים, פ"ג מ"ה)

"אמר ר' עקיבא – שאין כל העולם כולו כדאי כיום² שניתן בו שיר השירים לישראל" (ידים פ"ג מ"ה).

- ★ ב' מקורות לאהבת ה' – יש אהבה לשם השי"ת שהיא מצד הבריאה והודה, חסד והבדלים ביניהם ד' המלא עולם וטובו על בריותיו, ויש אהבה כזאת שהיא מורגשת

מקורות הלוטים בהקדמה

1. ראה קהתי, מס' ידים פ"ג מ"ג, משמעות הטומאה שגזרו על כתבי הקודש, והקשר בינה לקדושתם.
2. בדברי ר"ע הללו יש מקום לשאול:
  - א. כיצד ניתן להעדיף יום אחד בחיים על פני כל ההיסטוריה כולה, כולל ימים גדולים בתוכה כמו מעמד הר סיני וכיו"ב?
  - ב. כיצד אפשר להבין עליונותו של שה"ש על פני כל התנ"ך כולל חמישה חומשי תורה?! שהרי מפשטות הבנת דברי המשנה שם, המושג "כל כתבי הקודש" כולל גם חמישה חומשי תורה, שהם בגדר "קודש", ולעומתם שה"ש – "קדש קדשים".– לנו יש הסבר נרחב לכך על יסוד דברי המדרש שמ"ר פר' נב: "ביום חתונתו" – זה מעמד הר סיני; 'וביום שמחת לבו' – זה בית המקדש. אבל לא כאן המקום להאריך.

האחת ופרשנות להקדמה

- א. ראה מס' ידים פ"ג מ"ה; פ"ד מ"ו. יש לעיין שם היטב, להכיר את הרקע לדברי ר"ע, הדיון הכללי בקדושתם של כתבי הקודש, הוויכוח עם הצדוקים על קדושתם של כתבי הקודש כסימפטום לוויכוח בכל הדורות.
- ב. הערכות שונות נאמרו במקורות היהדות של שה"ש, קדושתו ושייכותו לני"ך, ראה לעיל מבוא סעי' ב.

בנפש מצד עצם מעלת הנפש לאהוב את הטוב הגמור. ואהבה זאת היא עיקר האהבה ויקרה מכל האהבה הנקלטת מבחינת המציאות, וכדי לצייר אותה באמת צריכים כל הציורים הרבים והגדולים שבשיר השירים. על כן אין העולם כולו כדאי כיום שניתן בו שיר השירים לישראל³.

"ישכל הכתובים קודש ושיר השירים קודש קדשים" (שם)².

★ הספרות⁷, הציור והחטוב עומדים להוציא אל הפועל כל המושגים הרוחניים⁴ המוטבעים בעמקי הנפש האנושית⁵, וכל זמן שחסר עוד אף שרטוט אחד הנגלה במעמקי הנפש החושבת והמרגשת שלא יצא אל הפועל עוד, יש חובה על מלאכת המחשבת להוציאו.

★ תפקידי הספרות והאמנות

★ מובן הדבר מעצמו, שרק אלה האוצרות, שבהתפתחם הם מבסמים את אויר המציאות⁶, טוב ויפה לפתח: "מכל דבור ודבור שיצא מפי הקב"ה נתמלא כל העולם כולו בשמים". אמנם

★ סייגים לספרות

הארות ופרשנות להקדמה

3. הסברו של הרב זצ"ל לשאלות הנ"ל הוא על בסיס הבחנה בין שני מקורות לאהבת ה': האחד – מצד עולם הטבע; השני – מצד עולם הקודש. יום שניתן בו שה"ש הוא היום שנחנך בו בית המקדש (זוהר פ"ר תרומה, קמג ע"ב), ובו הגיע העולם לידי שלימותו ע"י גילוי הקדושה בהוויה הארצית. ואכן יום זה, שנתגלתה בו שירת הקודש, עולה על כל גילויי האלקות מצד הטבע.

4. לאפוקי תהומות הרע שיש בנפש הבהמית. ראה שתי בחינות בנפש האדם: אחת אלוקית טהורה, ואחת בהמית טמאה – מוסר הקודש, עמ' רלה-רלו, ועוד.

5. הנפש האנושית – מהותה: קדושה, אלוקיות ועוד. ראה מאמר "קרבת אלוקים" לרב, דרך הקודש, עמ' קפח-קפט, ועוד.

6. משל לחבית מוקפת צמיד פתיל ומלאה שמן אפרסמון, וכפי שדרשו חז"ל על אברהם אבינו, משל לצלוחית של פלייטון.

מקורות הלויים בהקדמה

- ג. כרקע לפסקה זו, ראה:
- ★ רמב"ם הל' יסודי התורה פ"ב ח"ב – הדרך לאהבת ה' כיצד?
  - ★ מהר"ל, תפארת ישראל, פ"ב – שני חלקי הפרק 'השמים מספרים' ומשמעותם.
  - ★ דרך הקודש, תחילת פ"ר כג – עולם הטבע ועולם הקודש.
  - ★ אורות הקודש, ח"ב, עמ' תקז – "עונג עליון" ובחינת שה"ש, ועוד.
- ד. תפקידי הספרות ומגמתה – תפיסות שונות, דתיות וחילוניות. ראה: "טילים בפרדס אליעזר שטיינמן", פרקים נבחרים; "כבשונוה של תקופתנו", עמ' שעג, ועוד.
- ה. שבת פח ע"ב, על הפס': "לחיי כערגות הבושם".

אותם הדברים הגנוזים, שקבורתם היא בעורם⁷, עליהם מתקנת היתד⁸ שעל אזנו לחפור ולכסותי, ואוי לו למי שמתמשש ביתד זו פעולה שכנגדה למען הרבות באשה...⁹

★ זעזועי הנפש מצד רגשי האהבה הטבעית, הנוטלת חלק גדול במציאות, במוסר ובחיים, הם ראויים להתפרש על ידי הספרות¹⁰ בכל הצדדים שבהם היא מוציאה אל הפועל את הגנוז, אבל רק בשמירה היותר מעולה מנטות לצד השכרון המכווער שיש באלה הרגשות, שמהפך אותם מטהרה טבעית לטומאה של זהמא מנולת¹¹. רק אנשי קדש ראויים להיות שרי קדש¹².

★ יסוד האהבה
וביטוייו בספרות

★ אמנם אם נחשב לחסרון כללי באיזו ספרות כשלא ימצאו בה אלה הרגשות הפנימיים. שהאהבה מרשמת בעומק הנפש באותה האהבה הנהוגה – על אחת כמה וכמה ראוי לחשוב לחסרון אם אותם הזעזועים הרמים והנשאים, שככה הם פועלים לעולם ועתידיים לפעול על כל טובי בני אדם ועל כנסת ישראל ביחוד, הנובעים ממקור האהבה לאדון כל המעשים, מקור האור והחסד – אם אלה הרגשות הנאהבים לא יחקקו בספר ויפקדו מקומם. היש ערך לעומק מקור רגש האהבה הזאת? היכילוהו ימים רבים, היכללוהו גבהי שחקים? והחסרון הזה אמנם נמלא

★ מקומו של שה"ש
בתנ"ך

הארות ופרשנות להקדמה

7. משל לחבית מוקפת צמיד פתיל, והיא מלאה דברי טינופת, שמתוכה נודף ריח רע.
8. יפה משחק המילים "את חפירה" ו"עט סופרים" – לשניהם יש תפקיד כפול לפתח ולשדד אדמתו, להצמיח ברכה או לחפור ולכסות דברי באשה וסירחון.
9. ראה מו"נ ח"ג פ"ח, משל העבד המפנה זבל... ושם מדוע נקראת לשוננו "לשון הקודש".
10. דבר המלמד על הפן החיובי בעולם הקדושה, שאינה שוללת שום דבר בחיים ובמציאות, אלא מרוממתם ומקדשתם. ראה דרך הקודש, פר' טו.
11. האהבה היא פרח עדין, היא יכולה לשמש כיהלום בעטרה של מלך או כנזם זהב באף חזיר, למי שהופך אהבה לתאווה.
12. ראה לעיל במבוא סעי' 3, רעיונו של ר"מ שפירא מלובלין, "ברוך שבחר בהם ובמשנתם". וראה אג"ר ח"א, עמ' קצה: "לא תהיה עוד ברית כרותה, שכל בעל כשרון ספרותי וכל משורר מפורסם מוכרח להיות כופר ופושע ישראל למפרע".

מקורות הלוטים בהקדמה

1. ראה כתובות ה ע"א, דרשתו של בר קפרא על הפסי: "ויתד תהיה לך על אזנך". וראה: מוסר הקודש, עמ' רלה-רלו.

לנו בשיר האהבה, אותו השיר שהוא קדש קדשים, הוא שיר השירים אשר לשלמה!¹³

★ וכמו שמי שהוא חמור¹³ לאהבה, לא יחוש מה יחפצו משוררי האהבה בשיריהם הפרטיים, ואם היתה בידו יכולת להשפיל את געגועיהם עד כדי טעימת חושו הגס היה עושה כן בשמחת לב ונפש חפצה – כך מי שלבו ערל ומוכרח להיות כן, מפני שלא טעם להתנשא אל מרומי קודש ולא חש מעוצם נועם אור אהבת צור כל העולמים – איש נבל ולא חכם כזה לא יוכל להכיל את הרעיון, כי אלה הגעגועים הרבים הפרטיים שב"שיר השירים" הם רשמים של האוצר הגנוז בנפש כלל האומה אשר בחר לו ה' לשמו ולזכרו, מפני שאיננו מרגיש כלל שום חסרון בהפקד מקום אלה הרגשות אשר לא ידעם¹⁴.

★ מבקרים נטולי רגש

★ אבל מי שלא השווה אלוה חכמה¹⁵, יכיר ויחוש שאי אפשר כלל לאוצר כתבי קודש של האומה הקדושה, שכל תולדתה מלאה רשומי אהבת נפש לצור מעוזה – בימי גדולתה על ידי חסד עליון מלא הוד, ובימי עניה ומרודה¹⁶ על ידי נהרי נחלי דם ושטף צרות רבות ורעות, אשר כל אלה עוררו את האהבה חזקה והוציאוה אל

★ האהבה העוזה של כנס"י לאביה שבשמים והכרח ביטויה בתנ"ך

מקורות הלוטים בהקדמה

הארות ופרשנות להקדמה

13. במרכז התנ"ך כולו עומדת פרשת חיי העשירה של כנס"י, מערכת היחסים שלה עם אביה שבשמים. נשמתה של מערכת יחסים זאת היא האהבה העילאית בין ישראל לאביהם שבשמים (ראה להלן, הערה 16). אילו לא ניתן ביטוי בין יריעות התנ"ך לאהבה נשגבה זו היה החיסרון הזה בולט. שה"ש, בבטאו את עומק האהבה הטהורה הזו לאלוקים, נתן ביטוי ליסוד האהבה הנשגב הזה, ובכך מילא את החיסרון, שהיה עלול להיות בכתבי הקודש.

ז. ראה 'ראשית חכמה' לרבי אליהו משה די ווידאש, מה"מקובלים בצפת, שער אהבת ה', דף סג ע"א, "מעשה באחד מיושבי קרנות, שהתאהב בבת המלך...". ושם בהמשך: "מי שלא חשק לאשה, הוא דומה לחמור ופחות ממנו, כי מה"מורגש, צריך שיבחין העבודה ה".

14. בעלי הממשות הגסה, בתפיסתם הדלה והרדודה, ממהרים להחליט על כל דבר לפי הבנתם המגושמת. "בעלי ראתן – קשה מכולם" (ראה הרב א' חן, "לתפיסת הממשות במלכות היהדות", כרך א, מדור "למרתן ורבנן"). השוה: ראייתם הזולה של אנשי הבהמה על התנ"ך ועל כתבי הקודש, שמטילים בהם דופי, ורוצים לראות בהם מהרהורי לבם.

ח. ראה שהש"ר פ"א: "צרור המור דודי לי – אעפ"י שמיצר לי ומימר לי דודי הוא...".

15. הנבון מסוגל להתרומם מעל לרגשות גסים ולבחון כל דבר בהסתכלות רחבה, כוללת ומקיפה. הוא יגיע בכל דבר וענין למסקנות חיוביות המתחייבות ממנו.

הפועל המורגש – אי אפשר בשום אופן שאלה הגעגועים לא ירשמו בספר באוצר הכללי אשר שמה נאספו כל הגיוני קודש¹⁶.

★ ר"ע, שסימת חייו האהבה, וקדושת שה"ש
 ★ אמנם, מי שבעת שסרקו את בשרו במסרקות של ברזל¹⁶ יכול יוכל להשיב "כל ימי הייתי מצטער על מקרא זה ובכל נפשך... מתי יבוא לידי ואקימנו"¹⁷ ולהאריך באותה שעה ב"אחד" עד שיצאה נשמתו, רק הוא יכול לאמר שאין כל העולם כולו כדאי כיום שנתן בו "שיר השירים" לישראל, שכל הכתובים קדש ושיר השירים קדש קדשים!

★ האהבה הטבעית הפרטית בנפש ר"ע ומקומה בין האהבות הגדולות
 ★ אמנם כנטף מים מני ים, כזיק אחד מלהב אש אוכלה, כאות אחת מספר גדול, ידע איש אשר כה רמה נפשו להעריך גם האהבה הפרטית הטבעית בערכה הטהור, ותהיינה לו: האהבה הטהורה הטבעית והאהבה הלאומית הנאורה והאהבה האלוקית הקדושה ומלאה הוד, ערוכים במערכה, כמגדל דוד בניו לתלפיות¹⁸.

★ הגמדים הרותניים ★ אבל מה נמוכים הם הגמדים שהם¹⁹ גם כן בעלי עינים

הארות ופרשנות להקדמה

16. כאמור לעיל, הערה 13, התנ"ך כולו הוא מרשם חייה של כנס"י בכל קורות ימיה, בימי שלוה ובימי צער, עוני ורדיפות.

17. סיסמת חייו של ר"ע כולה מושתתת על יסוד האהבה לכל גילוייה:
 ★ בין אדם לחברו – ואהבת לרעך כמוך.
 ★ בין אדם לאדם – חביב אדם שנברא בצלם.
 ★ חיבתן של ישראל – חביבין ישראל, שנקראו בנים למקום.
 ★ אהבת ה' מעל לכלול – ואהבת את ה' אלקיך.

18. כאמור, סיסמת חייו של ר"ע הייתה האהבה הטהורה לכול, ועל כולנה האהבה לאלוקים. גדלותו של ר"ע, על אף שכל אישיותו הייתה נתונה ברישומיה הגדולים של שלהבת אהבת-ה', לא התעלם גם מאהבה פרטית טבעית לאשתו, ואף אהבה זו השתלבה בשלהבת האהבות הגדולות: אהבת האדם, אהבת האומה ואהבת ה', שהיו כולן כמגדל דוד בניו לתלפיות.

19. גמדים – סמל לבעלי קומה נמוכה מבחינה רוחנית, כולם שקועים בהוויה חומרית מגושמת ומוגבלת.

מקורות הלוטים בהקדמה

ט. ראה סיפור המעשה, ברכות דף סא ע"ב.

י. אחד המקורות לעושר הספרותי אצל הרב הוא נשמתו הפיוטית היוצרת, כעין שנאמר על אברהם אבינו, שכליותיו נעשו כשני מעיינות נובעים חכמה – כך מתגלה כוחו הפיוטי של הרב זצ"ל בגי הציורים הללו.

יא. ראה דרשות חז"ל בשחשייר על פסי זה.

טרוטות²⁰ הזוחלים סביב לשדרת האבנים התחתונה של מגדל עופל²¹ ורושמים את קומתו אשר לעב תגיע, רק כדי תנופת ידם הקצרה ומעוף עינם הכהה. ואם מראש מגדל עופל יוגד להם שרואים את הכוכב מלא הוד ויפעה, אז מיד יחליטו כמה נמוך הוא הכוכב הנהדר. נפשות כאלה, שיותר מרועה בעל לב רגש שאהב את בת כלבא שבוע היפה, לא יוכלו למצוא בר' עקיבא, לא יוכלו גם כן להוציא מקור לתכונת ההחלטה הנפלאה, ששיר השירים הוא קדש קדשים בערך כל הכתובים, כי אם מקור האהבה הפשוטה אשר אותה לבדה יחזו²² בר' עקיבא שאהב את בת כלבא שבוע (דרך כזה תפס לו אחד הסופרים הזקנים בלוח אחיאסף)²³.

מקורות הלוטים בהקדמה

הארות ופרשנות להקדמה

20. בעלי עיניים טרוטות – כך מתפרש ביטוי זה כאן על פי מקורותיו השונים:
★ בתענית – 'כל כלה שעיניה טרוטות, כל גופה צריך בדיקה'. כיו"ב כל מי שראיתו מוטעית ומסולפת, כל השקפתו טעונה בדיקה.
★ בשבת – 'עיניהם של תרמודין טרוטות, מפני שהם שריים בחולות'. כיו"ב כל מי שתחום עיסוקו במדבר החיים ובעסקי החיים והטומאה שבהם, עיניו טרוטות מלראות גילויי הקודש ועולמות אהבה טהורים.
★ בכוזרי – 'בעלי העיניים הטרטות רואים כל דבר בצורה כפולה'. כיו"ב בעלי החושניות, וביחוד הפוזלים שבהם, כל דבר נתפס אצלם בצורה מעוותת.

יב. ביחס לביטוי זה, 'בעלי עיניים טרוטות', ראה:
★ תענית כד ע"א.
★ שבת לא ע"א.
★ כוזרי מ"ד טע"ז.
★ וראה בפרשנות כאן.

21. מגדל עופל – סמל להשגות גבוהות.
22. הגמדים נמוכי הקומה מבחינה רוחנית מנמיכים כל דבר לפי השגתם, ע"כ אין להתפלא על השגינות הרבים, שיש בתפישתם הרדודה.

23. 'הגמדים', שהם גם 'בעלי עיניים טרוטות' בעולם הספרות, יש להם הסבר באמתחתם, מאין נבעה החלטתו של ר"ע ששה"ש הוא קודש קודשים. הם מנמיכים את כל החיזיון הזה, הנהדר בקודש, לפי מושגיהם הגשמיים והחושניים, ותולים זאת באהבה רומאנטית בין ר"ע לבין בת כלבא שבוע. ראה: 'שבעת עמודי התנ"ך', עמ' 149, ריחוקו של הנמשל בשה"ש מן הלב!

אבל טהורי לב²⁴, המה יראו את רבי עקיבא בגדלו²⁵, את רבי עקיבא המשחק בראותו ששועל יוצא מבית קדש הקדשים²⁶, יען כי לנפשו הרוממה קרוב היה העתיד הרחוק, את ר' עקיבא המלא צהלה לקול המונה של רומי, מפני שהאהבה האלוקית הנובעת מעומק לבו הרחב כים, הורתהו עד כדי מלוא ציור חי, כי רומי ואיליה כליל יחלופו, ואור ציון לעד יזרח. האהבה בתענוגים למחזה העתיד, בודאי תמלא כל כך את לבו הטהור עד כי לא הניחה לו מקום גם להנחת לב על ההוה המרעיד, שהכירו רק כעב קל העובר על פני החמה הברה בשחקים. ורק מפי האיש שנשמתו יצאה ב"אחד"²⁷ נאה להאמר "שכל הכתובים קדש ושיר השירים קדש קדשים!"

הארות ופרשנות להקדמה

24. בניגוד לראייתם החלקית והמעוותת של בעלי קומה נמוכים, ראייתם של ענקי עולם היא כוללת ומקיפה. הם רואים את מכלול אישיותו של ר"ע, את גדלותה, את היקפיותה ואת בטחונה הגדול, ובהתאם לכך גם את החלטתו על שה"ש – נשמתו של התנ"ך – כגילוי של קודש קודשים, בבטאו את רוחו הכללית על יסודי האהבה העילאית והקדושה.

מקורות הלויים בהקדמה

- ג. כגון ההערכות האלה:
- ★ "כולהו סתמתאה אליבא דר"ע" – סנהדרין פ"ו ע"א.
  - ★ "משמת ר"ע בטלו זרועי תורה, ונסתתמו מעינות החכמה" – סוף מסכת סוטה.
  - ★ "כל הפורש מר"ע פורש מן החיים" – קידושין סו ע"ב.
  - ★ "ר"ע דורש כתרי אותיות, ומשה רבנו עומד במרום וכי" – מנחות כט ע"ב.
- יד. ראה סוגיית הגמ' סוף מס' מכות.
- טו. ברכות סא ע"ב.

ג. חתימה

הצהרתו של ר"ע על קדושת שה"ש, המשמשת בסיס מחשבתי להקדמת הרב זצ"ל, מציבה שני יסודות רעיוניים מפתיעים ומפליאים כאחד:

- ★ שקול יום שניתן בו שה"ש כנגד העולם כולו.
- ★ שקול הוא שה"ש כנגד כל כתבי הקודש.

במבט ראשון יש בהצהרה זו משום הפלגה יתירה... אולם לאור כל הרעיונות הנפלאים, שפותחו בהקדמת הרב, הדברים מתיישבים אל נכון בצורה משיבת נפש. יום שניתן בו שה"ש הוא היום שנחנך בו ביהמ"ק. אותו היום הגיע העולם לכלל שלימותו, הסתיים תהליך שהחל מאז בריאת שמים וארץ, דרך מתן תורה (יום חתונתו) ועד

להשראת השכינה בביהמ"ק בירושלים (יום שמחת לבו). כל מטרתו של עולם וכל עיקר ייחודו הם לצורך השראת השכינה בתוכו, וכפי שדרשו חז"ל באמנות נפלאה על הפס' "אפריון עשה לו המלך שלמה" וגו' (עיין שהש"ר על פס' זה).

העולם הינו אפריון למלכו של עולם, חופת כבוד להשראת השכינה עלי אדמות. ציפייה זו, שעלתה במחשבה עוד טרם נברא העולם (ראה בר"ר פ"א, ששה דברים עלו במחשבה), באה לידי מימושה עם בניין ביהמ"ק ועם חינוכו ע"י שלמה המלך בהתגלות שה"ש, שיר האהבה לשכינה ולכנס"י, שבאו בסוד היחיד והיחד. אין כל הפלגה בהצגת יום מתן שה"ש לעולם כנגד העולם כולו, כי יום זה הוא המצדיק עצם בריאתו ועצם קיומו של העולם כולו. כמו"כ אין כל הפלגה בהצבת שה"ש כנגד כל התנ"ך כולו, כי, כאמור לעיל (בפרשנות הני"ל), התנ"ך משקף את כל מערכת היחסים הענפה והמסועפת בין כנס"י לבין אביה שבשמים, על כל מעלותיה ומורדותיה, האורות והצללים שבה, הזיו והזוהר, הנועם והעונג, וגם כל גילויי העצב, הצער והמרורים שבה ("צרור המור דודי ליי" – שני פנים לפס', פשוטו של מקרא ומדרשו).

מערכת יחסים זו בין ישראל לבין אביהם שבשמים היא נצחית, איתנה יותר מאיתנותו של עולם ("כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה, וחסדי מאתך לא ימוש, וברית שלומי לא תמוטי") בשל הנשמתיות שבה, הלא היא האהבה, העזה כמוות, בין ישראל לאביהם שבשמים, בצורה דרסטית ("אני לדודי ודודי ליי"... הם מקלסים אותו, והוא מקלס אותם). נשמת כל התנ"ך כולו – כולל חמישה חומשי תורה המקודשים בקדושה יתירה – הלא היא האהבה של הקב"ה לישראל בנו.

הקב"ה אומר בתורתו: "הן לה' אלוקים השמים ושמי השמים, הארץ וכל אשר בה. הן באבותיך חשק ה' לאהבה אותם, ויבחר בזרעם אחריהם, בכס מכל העמים כיום הזה". ואחרון הנביאים מכריז קבל עם ועולם: "אהבתי אתכם אמר ה'... הלא אח עשו ליעקב נאם ה', ואהב את יעקב".

חותם ברכות התורה – הכתובה שבין הדוד לרעיה – הלא היא האהבה: "הבוחר בעמו ישראל באהבה... אשר בחר בנו מכל העמים, ונתן לנו את תורתו". שלהבת אהבה עילאית ונשגבה זו, שהיא היא נשמת התנ"ך כולו, באה לידי ביטוי חי וממשי, ציורי ושיירי, עליון ומענג, בשה"ש:

"שימני כחותם על לבך, כחותם על זרועך, כי עזה כמוות אהבה, קשה כשאול קנאה, רשפיה רשפי אש שלהבתיה. מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה, ונהרות לא ישטפוה, אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוז לו".

בהצבת שה"ש כנגד כל התנ"ך אין כל הפלגה, כי אם הבלטת נשמתו, שבלעדיה הוא נטול תוכן. בלי שגב האהבה לה' ית', כפי שהיא באה לידי ביטוי בשה"ש, התנ"ך יכול להילמד כספר חכמה גרידא (ראה מהר"ל, תפארת ישראל, הקדמה, טעם שלא בירכו בתורה תחילה). מה שעושה את התנ"ך **לקודש**, הוא **קודש הקודשים שבו**, הלא הוא **שה"ש**. לא בכדי יצאה אפוא הכרזה זו לעולם: "כל הכתובים קודש ושה"ש קודש קודשים". שה"ש, שיר הכללות בין ישראל לאביהם שבשמים, מבטא את הספירה הרוחנית והקדושה שבתנ"ך. בעיזוז האהבה האלוקית שבו הוא מבטא את הממד האלקי העליון של כל התנ"ך כולו. "אם כל הכתובים קודש, שה"ש הוא קודש קודשים".